

Prof. SGH, dr hab. Andrzej Bien
Kolegium Ekonomiczno-Społeczne
Instytut Bankowości
Kierownik Zakładu Doradztwa
i Usług Finansowych
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Warszawa, dnia 10.11.2020 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Tomasza Pindrala pt. „Rynek doradztwa finansowego w Polsce – doświadczenia i koncepcje rozwoju” napisanej pod kierunkiem naukowym profesora Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu dr hab. Krzysztofa Łobosa.

1.Uwagi ogólne

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Tomasza Pindrala dotyczy bardzo aktualnej i istotnej problematyki dla gospodarki światowej a w tym – w szczególności – życia gospodarczego w Polsce jaką są kwestie rynku doradztwa finansowego.

Usługi doradztwa finansowego są już obecnie trwałą składową otoczenia przedsiębiorstw a także różnego rodzaju instytucji prywatnych jak i publicznych.

Dynamiczny rozwój usług doradztwa finansowego wpisuje się jednoznacznie pozytywnie w ekspansję znaczenia branży finansowej w gospodarce przeżywającej wręcz rewolucję rynkową i cyfrową z perspektywą aktywności tych procesów w przyszłości.

Uzasadnia to jednoznacznie podjęcie tej tematyki w niniejszej rozprawie doktorskiej przez doktoranta.

2.Układ konstrukcji rozprawy

Recenzowana dysertacja liczy łącznie 341 stron, z tego 304 strony obejmują tekst samej rozprawy ze streszczeniem. Kolejne 15 stron zawiera bibliografię składającą się ze 171 pozycji literatury w języku polskim i angielskim, 17 aktów prawnych oraz 20 źródeł elektronicznych.

Następnie zawarto wykaz 31 rysunków i 48 tabel przedstawionych w pracy.

Na końcu rozprawy znajduje się aneks składający się z treści autorskiej ankiety badawczej stanowiący istotne narzędzie badawcze zastosowane przez doktoranta oraz tabelaryczne zestawienia zbiorcze wyników badań ilościowych w formie zbiorczej i według odpowiedzi ankietowanych.

3.Cel rozprawy i zasadność postawionych w niej hipotez

Jako główny cel dysertacji doktorant sformułował ogólne pytanie (s. 9) „na ile doradztwo ma tendencję do rozwoju w okresach szybkich i znaczących zmian gospodarczych” oraz określenie zasadniczych cech składowych modeli biznesowych firm doradztwa finansowego w Polsce przy wskazaniu perspektywicznych kierunków modyfikacji systemów zarządzania w firmach doradczych na tle obecnego stanu tego segmentu przedsiębiorstw na rynku polskim i międzynarodowym.

W relacji do tak przedstawionego celu głównego autor dysertacji sformułował tezę główną stwierdzającą, iż „polski rynek doradztwa finansowego czeka, oprócz dalszej profesjonalizacji polegającej na przejściu utrwalonych na świecie praktyk, także etap regulacji, licencjonowania i certyfikacji, nie jest on bowiem wystarczająco prawnie uregulowany, co jest istotne w związku ze wzrostem znaczenia tego rynku w Polsce i na świecie”.

Na tle tak sformułowanego celu ogólnego i hipotezy głównej doktorant zdefiniował sześć problemów szczegółowych i powiązanych z nimi hipotez szczegółowych (strony od 9 do 10). Dotyczą one pozytywnego wpływu wprowadzanych regulacji doradztwa finansowego na jakość i bezpieczeństwo świadczonych usług, zmiany oferty usług z doradztwa kredytowego na inwestycyjne i ubezpieczeniowe, ogólnego wzrostu zapotrzebowania na usługi doradztwa finansowego, tworzenia długofalowej relacji z klientem, istotnego wzrostu znaczenia technologii

informatycznych oraz modelu polskiego doradztwa finansowego i czynników jego dalszego rozwoju słusznie wskazując, że determinowany on będzie przez wiedzę i umiejętności w rozwiązywaniu problemów.

Już w tym miejscu recenzji pragnę wyrazić przekonanie po dokładnym przeczytaniu rozprawy, że zarówno cel główny jak i szczegółowe zostały osiągnięte przez doktoranta a powiązane z nimi hipoteza główna i hipotezy szczegółowe przez prawidłowy merytorycznie wywód treści rozprawy zostały w pełni pozytywnie zweryfikowane.

4. Wykorzystana w pracy literatura

Przy pisaniu pracy doktorant wykorzystał prawidłowo dobrze dobrane do tematu rozprawy 171 pozycji literatury przedmiotu, których użycie właściwie udokumentował licznymi odsyłaczami zawartymi w treści pracy. Warto podkreślić, że znaczna ilość pozycji bibliografii jest w języku angielskim i pochodzi z różnych regionów świata. Wyrażna większość pozycji literatury została wydana po 2010 roku, co ma istotne pozytywne znaczenie, biorąc pod uwagę aktywną dynamikę obszaru wiedzy poruszanej w rozprawie.

Dodatkowo wykorzystanie 17 aktów prawnych i 20 źródeł elektronicznych świadczy o bogatym zróżnicowaniu literatury i umiejętności w jej wykorzystaniu przez doktoranta, a w tym oparciu rozważań o najnowszą światową wiedzę w podjętej tematyce, co należy ocenić pozytywnie.

5. Metodyka zastosowana w pracy

Całość pracy oparta jest o głębokie studia literaturowe przeprowadzone, jak wyżej przedstawiono, w oparciu o prawidłowo dobraną bibliografię. Ponadto dla właściwego uzasadnienia i udokumentowania rozważań realizujących cele pracy i hipotezy autor słusznie posłużył się obok własnych doświadczeń i obserwacji - także wybranymi metodami statystycznymi, analizą dokumentów i raportów niezależnych instytucji oraz analizą opracowań naukowych z prasy branżowej.

Dla przeprowadzenia stanowiących kwintesencję rozważań rozprawy autorskich badań własnych doktorant wybrał słusznie metodę sondażu diagnostycznego opartego o samodzielnie skonstruowaną ankietę, której tekst i wyniki zbiorcze zawarł w aneksie (strony od 325 do 341). Dla uwiarygodnienia uzyskanych wyników zastosował tu też prawidłowo technikę regresji logistycznej i regresji logistycznej porządkowej, co pozwoliło mu dodatkowo zobrazować rezultaty badań dotyczących polskiego rynku doradztwa finansowego.

Pełną transparentność metodyce badań własnych nadał autor zawierając jej dokładny opis w rozdziale piątym (strony od 207 do 230) rozprawy. Zaś wyniki tych badań w rozdziale szóstym (strony od 231 do 282). W sumie metodykę zastosowaną w pracy można ocenić pozytywnie co do doboru i wykorzystania dla rozważań przeprowadzonych w pracy, zwracając przy tym uwagę na dobrą jej znajomość i umiejętność w posługiwaniu się nią przez doktoranta.

6. Struktura pracy i jej zawartość

Praca składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. Ponadto na końcu pracy zawarto streszczenie, bibliografię, wykaz rysunków, wykaz tabel i aneks z tekstem i wynikami autorskiej ankiety badawczej.

We wstępie (strony od 5 do 16) doktorant zawarł wszystkie niezbędne treści. Zarysował tu obszar rozważań zawartych dysertacji i jej wątki w literaturze przedmiotu. Przedstawił cel główny i hipotezę główną oraz sześć problemów szczegółowych i odpowiadających im sześć hipotez szczegółowych. Przedstawił także treść poszczególnych rozdziałów.

W rozdziale pierwszym, liczącym 52 strony, doktorant słusznie eksponuje zarządzanie wiedzą jako fundament doradztwa finansowego, stanowiący zresztą źródło przewagi konkurencyjnej. Wskazuje zasadnie, że wysoka dynamika zmian warunków rynkowych implikuje gwałtowny rozwój rynku usług doradczych, gdyż przedsiębiorstwom gorzej aplikującym nową wiedzę bez prewencyjnej funkcji usług doradczych grozi upadłość. Zwraca też uwagę, że istotnym elementem transferu wiedzy jest stanowiąca wiedzę sama w sobie technologia informatyczna a w tym sztuczna inteligencja generująca także konieczność multidyscyplinarności firm doradczych i aktywizację ich funkcji edukacyjnych.

Rozdział drugi, liczący 47 stron, prezentuje istotę i pojęcie doradztwa finansowego, jego cele, rodzaje i definicje podkreślając znaczne różnicowanie sformułowań w tym zakresie zawarte w literaturze.

Ciekawym wątkiem w tym rozdziale jest zawarty w nim rys historyczny doradztwa finansowego oraz kwestia jego obszaru w teorii i praktyce a także norm prawnych do niego się odnoszących.

W rozdziale trzecim, liczącym 40 stron, zobrazowano funkcjonowanie usług doradztwa finansowego na świecie a w tym w niektórych krajach europejskich ukazując liderów tego rynku według przychodów, poziomu prestiżu czy kryterium trzyletniego wzrostu.

Omówiono tu też kwestie doradztwa a pośrednictwa finansowego, w tym kredytowego. Wskazano na istotną rolę digitalizacji jako warunku konkurencyjności na rynku usług finansowych.

Rozdział czwarty, liczący 51 stron, przedstawia model rozwoju doradztwa finansowego w Polsce. Rozważania w tym rozdziale wzbogaca doktorant o ciekawe – chociaż dyskusyjne – aspekty doradztwa finansowego w obszarze strefy euro i poza nią.

Rozpatruje to w kontekście ewentualnego przystąpienia Polski do eurolandu co jak słusznie zauważa (s. 188) obecnie zeszło na dalszy plan. Rozdział kończy się kwestią aplikacyjności modelu polskiego doradztwa finansowego w epoce Online – Merge – Offline i upowszechnienia modeli z doradcą wirtualnym.

W tym miejscu należy stwierdzić, że część dysertacji do rozdziału czwartego włącznie stanowi bardzo dobre kompendium wiedzy w formie opisowej dotyczącej kwestii zarządzania wiedzą, istoty i pojęcia doradztwa finansowego oraz jego funkcjonowania na świecie i w Polsce. Natomiast rozdział piaty rozpoczyna szczególnie wartościową część pracy dotyczącą badań autorskich doktoranta.

W rozdziale tym, liczącym 23, strony autor po powtórzeniu sformułowanych na początku rozprawy problemów i hipotez szczegółowo opisuje prawidłowo zastosowane przez siebie w pracy narzędzia badawcze, zmienne i wskaźniki oraz dobór i charakterystykę badanej próby badawczej.

Rozdział szósty i ostatni, liczący 52 strony, stanowi rzetelny opis wyników badań własnych doktoranta. Uzyskane dane autor prezentuje w 31 prawidłowo zestawionych tabelach krzyżowych (tabele od 9 do 39). Na ich podstawie doktorant przeprowadza analizę pozwalającą

mu na pozytywną weryfikację hipotezy głównej pracy oraz doprecyzowujących ją sześciu hipotez szczegółowych co dokładnie opisuje w treści tego rozdziału. W oparciu o wyniki badań doktorant sformułował też wiele dojrzałych wniosków zawartych w tym rozdziale co do stanu obecnego doradztwa finansowego w Polsce, jak i trendów jego rozwoju w przyszłości. Wnioski te zasługują na pozytywną ocenę chociaż biorąc pod uwagę ich prognostyczny charakter będą podlegały przyszłej weryfikacji co do czasu, kierunku i zakresu ewolucji zmian na rynku doradztwa finansowego.

Zakończenie pracy, liczące 17 stron, zawiera podsumowanie jej rozważań wnioski i postulaty jakie na podstawie analizy literatury i badań własnych sformułował doktorant potwierdzając zrealizowanie celów badawczych pracy oraz pozytywną weryfikację postawionych w niej hipotez.

7. Ocena języka i redakcji rozprawy

Stronę językową i redakcję pracy oceniam pozytywnie. Czytając rozprawę można znaleźć nieliczne literówki (przykładowo: s. 85 powinno być nie „punktu widzenia” a „z punktu widzenia” czy s. 182 wiersz 10 od góry jest „gównie dlatego” a powinno być „głównie dlatego”, s. 259 wiersz 5 od góry jest „prze to” a powinno być „przez to”. Omyłki takie zdarzają się nawet w renomowanych publikacjach stąd nie należy nadawać im większego znaczenia, szczególnie przy tak obszernym tekście.

Redakcja pracy jest prawidłowa, zawiera rzetelnie wykonane odsyłacze, właściwie skonstruowane i czytelne tabele i kolorowe, transparentne rysunki. Czytelnie przedstawiono spis treści, właściwie oddzielono rozdziały i podrozdziały. Poprawnie zestawiono bibliografię, spis tabel i rysunków.

Zatem zarówno język pracy jak i jej formalną stronę uznać należy za dobrą.

8. Ocena wartości recenzowanej rozprawy doktorskiej

W powyżej przedstawionej treści recenzji zawarto już szereg pozytywnych ocen odnoszących się do różnych aspektów recenzowanej dysertacji.

Podjęcie się tematu rozprawy jest jak najbardziej zasadne ze względu na jego znaczenie w gospodarce Polski, jak i światowej oraz dużej dynamiki zmian na rynku doradztwa finansowego, które autor nazywa nawet rewolucyjnymi, chociaż może nazwa szybkiej ewolucji by tu wystarczyła.

W warstwie badawczej praca z pewnością wypełnia lukę badawczą w tej tematyce w Polsce.

Sformułowane w pracy cele i hipotezy właściwie korelują z tematyką pracy i merytorycznie są poprawne, co udowadnia treść pracy zarówno opisowo-studyjna jak i badawcza. Praca charakteryzuje się transparentnością rozważań i prawidłowym wywodem naukowym. Badania empiryczne doktorant oparł o właściwą dobrze dobraną metodologię dokładnie przedstawioną w treści pracy a wyniki autorskich badań własnych rzetelnie opracował co posłużyło mu zarówno dla realizacji celów pracy, potwierdzenia słuszności postawionych w niej hipotez jak i sformułowania samodzielnych, właściwych wniosków. Całość pracy napisana jest dobrym językiem. Po jej starannym przeczytaniu nie zgłaszam uwag polemicznych, gdyż zgadzam się ze stwierdzeniami zawartymi w jej treści, chociaż niektóre, jak sam autor zaznacza mogą mieć charakter dyskusyjny.

Reasumując stwierdzam, że przedłożoną mi do recenzji dysertację doktorską mgr Tomasza Pindrala zatytułowaną: „Rynek doradztwa finansowego w Polsce – doświadczenia i koncepcje rozwoju” oceniam jednoznacznie pozytywnie i uważam że w pełni spełnia ona wymogi stawiane rozprawom doktorskim przez postanowienia obowiązującej ustawy o stopniach i tytułach naukowych, określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tj. Dz.U. z 2017 r. poz. 1789 ze zm.) w zw. z art. 179 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. z 2018 r. poz. 1669 ze zm.). Wnoszę zatem o dopuszczenie niniejszej rozprawy do publicznej obrony.